

POSTMODERNISMUL LITERAR ÎN VOIVODINA

Virginia Popović

Cuvinte-cheie: *poezie, postmodernism, Voivodina, revista "Lumina", revista săptămânală "Libertatea"*

Literatura română din Voivodina este o literatură relativ tânără care într-o perioadă de mai bine de jumătate de secol, de la primele scrieri până astăzi, a marcat o adevărată evoluție artistică în plan estetic în căutarea identității naționale. Această literatură a apărut ca urmare a unor îndelungate și diverse tradiții culturale de peste un secol și jumătate, cu rădăcini adânci în folclorul populației românești de pe aceste meleaguri, în activitatea asociațiilor și instituțiilor culturale din aproape toate satele românești din Voivodina, într-un număr mare de școli cu predare în limba maternă și prin înființarea a unui număr impozant de ziare și reviste. Iulian Boldea vorbește despre reprezentanții postmodernismului românesc care "aduc cu ei în literatura română un spirit nou, un impuls al insurgenței provocatoare, dar și o încercare de redefinire a limbajului" (Boldea 2006: 7). Despre spiritul ludic, experiment și despre conștiința jocului ce prezidează multe creații postmoderne se poate vorbi și în cadrul literaturii postmoderne voivodinene. Deoarece românii din Voivodina au fost nevoiți să-și asume propriul destin, propria evoluție istorico-culturală și literară, s-a produs o dezvoltare „pe cont propriu” (Agache 2006: 101) a unei literaturi care a tins continuu să se sincronizeze cu fenomenul general românesc, dar și să țină pasul cu ceea ce se petrece în plan literar sârb. Atunci când în literatura sârbă a început războiul dintre realiști și moderniști, generația numită „de mijloc” sau „de identificare” (Deaconescu 1989: 9) care a început să se afirme pe acest teritoriu este cea care reușește o deschidere spre poezia actuală, către un limbaj poetic modern, neoavangardist, atingând prin câteva voci inconfundabile pragul de sus al liricii românești actuale. Prizonieri ai unui spațiu minoritar și ai unei limbi de circulație redusă, aceștia au reușit totuși să se impună prin versul lor publicului român voivodinean și românesc, aducând în fața cititorului un vers original, dar și problematica sinelui și sustragerea din fața „cotidianului neemblematic” (Ibidem: 657). Marile teme sunt, astfel, nu de puține ori, dezavuate, puse sub semnul relativității ironice ori parodice, după cum noua viziune asupra discursului liric

presupune, din ce în ce mai mult, focalizarea enormă a detaliului, decuparea premeditată a amănuntului revelator, conștiința hiperlucidă a fragilității și convenționalismului mecanismului poetic, dar și a măștilor, a rolurilor și funcțiilor pe care și le asumă, în propria alcătuire textuală, eul liric.

În spațiul voivodinean, nevoia pentru sporirea mijloacelor de informare, mai ales pentru reviste de cultură și literatură a apărut odată cu înflorirea literaturii voivodinene. Astfel, noile idei și valori devin accesibile unui număr cât mai mare de oameni care vor să cunoască cuvântul scris, să-și spună opiniile despre anumite lucrări scrise. La sfârșitul secolului trecut și începutul noului mileniu se deschid noi oportunități pentru scriitorii din Voivodina care încep să intre în atenția criticii literare din România. În spațiul de românitățe din care provin, vocile unor tinere talente se aud târziu și timid. Cenaclul *Tinerele Condeie* din Vârșeș, condus de profesorul Ion Berlovan, „se redefineste ca o veritabilă pepinieră de poete” (Agache 2005:403). Unele voci feminine provin chiar din acest cenaclu, ilustrând o etapă a căutărilor propriului registru liric. Primite cu rezerve de generația vârstnicilor, ele au reușit, paradoxal, să forțeze înnoirea discursului lor liric, introducând un „nou anotimp” (ibidem) în lirica românească din Voivodina. Discursul lor de mare originalitate, axat pe reconfigurarea unor mitologii proprii, pe frontiere minoritare, face ca acestea să devină prezențe poetice de prim rang ale literaturii române contemporane voivodinene și nu numai.

Poezia din Voivodina, odată cu anii optzeci ai secolului trecut, trece printr-o transformare substanțială, continuă fenomenul poetic început de optzeciști, descoperind noi modificări la nivelul frazei și aducând o nouă viață limbii și literaturii române din Voivodina. Așa cum se întâmplă în literaturile popoarelor în general, și literatura română din Voivodina își are rădăcinile în literatura populară, cu deosebirea că aceasta este nevoită să refacă, într-un secol și jumătate, o istorie parcursă de-a lungul multor secole în alte spații culturale. Reprezentanții importanți ai ultimei etape, postmodernismul, prin arta lor literară, prin publicistică și prin alte forme de exprimare neconvențională (art-performance), rup legăturile cu tradiționalismul clasicist „din necesitatea de racordare la societatea post-industrială care impune alte structuri sociale, modificând vechile structuri antropologice” (Dărăbuș 2012: 169). Prozaismul, trăsătură insinuată deja în modernism, se prelungește și în postmodernism – consecință a unui alt ritm de viață, urbanizat și industrializat, al cronologiei presante, nu prea generoasă cu ipostazele nostalgice, lirico-melancolice. Reprezentanții postmodernismului

voivodinean „confirmă valoarea inițială și o vor nuanța prin alte forme de comunicare în domeniul prozei, al poeziei, al teatrului, al publicisticii, al manifestărilor sinestezic postmoderniste din performance-arte care va pătrunde în spațiul artistic românesc și european” (ibidem: 170). Decorul poetic e reprezentat de viața aflată la răspântia dintre două milenii, când în spațiul balcanic se produc unele transformări sociale, unde societate periclitată de războaie pe teritoriul ex-iugoslav produce imagini poetice inedite, autohtone. Tendința poezilor voivodineni postmoderni este de a reproduce natura în mod descriptiv, cu numeroase detalii, opusă atât stilizării, cât și idealismului sau simbolismului, având influențe asupra unor curente moderne precum suprarealismul, expresionismul, pictura naivă. Unii scriitori apelează neintenționat la unele metode pozitivistice, reproducând realitatea cu o obiectivitate perfectă în toate aspectele sale, chiar și în cele vulgare. „În peisajul liric bogat al literaturii de limba română din Voivodina”, poezia se întoarce spre interior, „reprezentând mai curând modernismul neoexpresionist, structurat în jurul unor motive literare (puiul de cuc, cuvântul, lumina, întunericul), între care se distinge motivul *ochiului* (Dărăbuș 2012: 189).

Începând cu anii optzeci ai secolului trecut, în paginile revistei ”Lumina” apar texte cu caracter postmodern care vizează cultura, școala, momentele politice importante, „studii de limbă, eseistică, istorie literară românească și universală, raporturi culturale între diferiți ani și zone, referate și rapoarte de activitate în viața românilor din Voivodina” (Popa 1997: 41-42). Se înmulțesc contribuțiile unor poeți prin colaborări importante și traduceri moderne crescând astfel numărul aprecierile cărților lor în paginile revistei ”Lumina”, dar și în străinătate; de asemenea, sunt publicate recenzii ale cărților românești, iar prin intermediul revistei ”Lumina” „cititorii încep să intre în contact direct cu limba română literară” (ibidem: 42), îmbogățindu-și astfel propria lor comunicare.

Dacă în România, unghiul predilect de analiză a scriitorilor era încadrarea lor într-o generație sau alta, literatura de limba română din Serbia s-a dezvoltat independent de grupările din România. Pentru o privire de ansamblu asupra creației literare de expresie românească din spațiul ex-iugoslav, critica a recurs adesea la un volum al lui Ștefan N. Popa, *O istorie a literaturii române din Voivodina*. În ultimul timp, însă, cercetările în acest domeniu s-au înmulțit, una dintre cărțile de „căpătâi” de istorie și critică a literaturii din Voivodina, fiind volumul *Literatura română din Voivodina* (Editura Libertatea, Panciova, 2010), de Catinca Agache, care a dedicat fenomenului postmodern din Voivodina un capitol întreg în care

vorbește despre câteva „voci distincte” și sincronizate cu fenomenul postmodernismului „care se afirmă în planul literar larg românesc” (Agache 2010: 276). Treptat se înmulțesc cercetările asupra poeziei din Voivodina, pe lângă un număr însemnat de articole publicate în revistele din Voivodina: „Lumina”, „Europa”, „Piramida”, apar contribuții importante și în volume de specialitate din România. În Serbia se publică teze de doctorat vizând acest subiect (Ionela Mengher, *Lumina (1947-1997)*: studiu monografic, Panciova: Ed. Libertatea, 2000; Brândușa Juică, *Literatura română din Voivodina (1945-1989). La confluența a două culturi*, Zrenianin, Ed. ICRV, 2012), volume de critică literară (Mariana Dan, *Sufletul universal nu are patrie: studii de literatură română și sârbă*, Belgrad: Institutul pentru Editarea Manualelor, 1997; Mariana Dan, *Construcția și deconstrucția canonului identitar: creație și identitate în literatura română din Voivodina*, Panciova: Ed. Libertatea, 2010; Marina Ancaitan, *Rostirea continuă*, Panciova, Ed. Libertatea, 2012), antologii de texte critice asupra poeziei (Virginia Popović, Pavel Gătăianțu. *Contribuții la monografie*, Novi Sad, Ed. InedCo, 2004), ba chiar apar și unele cărți de antropologie culturală (Carmen Dărăbuș, Virginia Popović, *Literatura de limba română din Serbia și antropologia culturală*, Cluj-Napoca/Novi Sad, Ed. Risoprint/Fond Europa, 2012).

Dacă în cartea lui Ștefan N. Popa scriitorii sunt grupați mai mult după tematica abordată în operele lor, delimitarea lor după poezia descriptivă și cea ezoterică, în volumul Catincăi Agache se vorbește despre o grupare diacronică a scriitorilor din Voivodina, literatură care se sincronizează cu „fenomenul postmodernist din spațiul literar general românesc” (Agache 2010: 276). „Vocile tinere”, s-au afirmat în acest spațiu, în primul rând datorită revistei „Lumina”, care devine „o latură a năzuințelor de proliferare a spiritualității românești de pe aceste meleaguri, iar efervescenta ei [...] se înscrie pe simeza valorilor contemporane românești” (Baba 1995: 50). Autoarea face referire în volum, dar și în paginile revistei „Lumina” la „notațiile cotidiene” ale Aurorei Rotariu Planianin, la „exaltarea copilărească ” a Anei Niculina Ursulescu, la „inocența și iubirea, ironia și ludicul lui Ioan Baba, la „o nouă sensibilitate” a Mariane Dan, și la noua dimensiune a satului din perspectivă postmodernă a lui Vasile Barbu și a lui Vasa Barbu. Desigur, particularitățile acestei literaturi minoritare într-un spațiu lingvistic majoritar au fost determinate și de o mai directă deschidere către cultura occidentală. „Trebuie subliniat [...] caracterul bipolar specific care decurge în mod special din

interacțiunea cu dublu sens, atât în plan cultural, cât și lingvistic dintre cele două culturi” (Albu 2010: 93), cea sârbă și cea română.

Poezia care se poate sincroniza cu fenomenul postmodernismului literar românesc este cea din creația lui Ioan Flora, Pavel Gătăianțu, Nicu Ciobanu, Ioan Baba, Petru Cârdu și pe care o regăsim prezentă în paginile revistei ”Lumina” încă de la debutul acestora. Poezia lui Ioan Flora și procedeul folosit numit „reciclare” în poeziile publicate în paginile revistei ”Lumina”, confirmă apartenența acestuia la postmodernism (optzecist). „Acest principiu conform căruia postmodernismul nu respinge trecutul cultural, ci îl absoarbe și-l redistribuie în câmpul creației” (Simion 1986: 7) este doar unul pe care l-au folosit scriitorii postmoderni voivodineni. Caracteristicile poeziei lui Pavel Gătăianțu ca de pildă, autoreferențialitatea, demitizarea, ironia, reacția de opoziție împotriva oricărui canon și împotriva regulilor clasice, intertextualitatea etc. „au determinat criticii să îl integreze postmodernismului și să îl apropie de optzeciști” (Albu 2010: 95). Revista ”Lumina” a publicat în paginile ei versuri din Nichita Stănescu și Marin Sorescu, iar poeții postmoderni din Voivodina le-au absorbit și preluat ca surse-model pentru scrierile lor. Catinca Agache remarcă o caracteristică poeziei acestor poeți postmoderni, anume aceea de a practica o anumită simbolistică, afirmând că ei „utilizează parodia, sarcasmul, colajele, imitațiile, calambururile, teribilismele [...] demitizarea, încercând totuși să-și păstreze identitatea prin nota de originalitate a rostirii lirice” (Agache 2010: 277).

Despre **Pavel Gătăianțu**, exegetul Adrian Dinu Rachieru afirmă că este „spărgător de tipare, că poetul agreează mizele programului poetic postmodern, dovedește la tot pasul teribilism, e un nonconformist și un abil regizor (...) care înțelege că noua ofensivă lirică cere înlocuirea rețetelor, racordându-se noii sensibilități în marș” (Rachieru 1998: 22). „Poezia lui Pavel Gătăianțu trimite adesea la formulele experimentaliste ale optzeciștilor români. Literatura sa (poezie sau proză) este un permanent exercițiu de autoreferențialitate, scriitorul situându-se pe sine în direct dialog cu lumea. [...] Confesiunea la persoana întâi, cu frecvente accente pe pronumele personal (în diverse variante gramaticale) poate fi considerată una dintre trăsăturile specifice ale poeziei lui Gătăianțu” (Albu 2010: 94). Mai peste tot însă acest „eu” înseamnă emblema omului trăitor într-un timp și într-un spațiu neprielnice, agresive chiar. „Dar fie că se autodezvăluie copleșit de tragedia lumii, fie că îmbracă masca sarcasmului ori pe cea a ironiei, poetul are un scop sigur – acela de a sugera prin poemele sale-reportaj cât mai multe unghiuri din care poate fi privită lumea” (ibidem).

Revista "Lumina" a stimulat și susținut apariția și afirmarea optzeciștilor și sincronizarea lor cu fenomenul postmodernismului românesc dar și sârb. Un alt procedeu postmodernist care se poate regăsi în poeziile publicate în paginile revistei este negarea funcției referențiale a limbajului. Poetul (postmodern) neagă prin ironie această funcție și ia cotidianul, banalul (incluzând aici și propria biografie) drept referințe prioritare. Dialogul cu cititorul se instituie firesc, poetul coboară de pe pedestal și devine un reporter al lumii cotidiene. Experiența individuală devine și ea un subiect-pretext pentru comunicarea cu cititorul. Poetul comunică și se comunică totodată, subiectivizarea narației având drept scop manipularea emoțională a lectorului în direcția dorită. Mihaela Albu de la Universitatea din Craiova, în cercetarea sa despre postmodernismul voivodinean vorbește despre *desolemnizarea lumii/ antiidilism*. Într-un articol publicat în revista academică "Studii de Știință și Cultură", Mihaela Albu afirmă că dincolo de dezvoltarea realității crude, inserate în textul poetic într-o manieră care îi deconspiră pe poeții din Voivodina, ancorați puternic în realitate, accentul critic pus asupra locului în care trăiesc este subînțeles prin totala desolemnizare, demitizare, printr-o coborâre în descriere până la treapta ridicolului ori a derizoriului. Acest spațiu nu este însă în general marcat expres prin nominalizare directă, ci redus la simbol, locul de origine intrând în aria mai largă a Balcanilor, a Europei, dependentă ea însăși în mare parte de ceea ce înseamnă simbolurile SUA și cele ale mass-media.

Cinismul, sarcasmul și ironia ascund tristețea și disperarea unor conștiințe lucide, condamnate să trăiască într-un univers în care valoarea reală este înlocuită cu imaginea televizată a unui „reality show”. Intertextualitatea, în tipică manieră postmodernistă devine prezentă pe tot parcursul creațiilor publicate în paginile revistei "Lumina", fie că este vorba despre operele scriitorilor din România, ori este vorba opera scriitorilor sârbi și români din Serbia. Dialogul dintre textele anterioare invită cititorul să decodeze cifrul secret, mesajul aluziv al poeziei publicate. Jocul intertextual, jocul de cuvinte, cu o doză de suprarealism din unele poezii publicate în "Lumina" trimit la autorii din România, mai ales la Marin Sorescu. Prin opoziția evidentă față de convenții și automatisme, prin recurgerea la o lirică demetaforizată, cu predilecție către o estetică a banalului și cu o violență nu de puține ori a imaginii, poezia postmodernă a anilor optzeci se poate citi și reciti în paginile revistei "Lumina".

Nicu Ciobanu, considerat de Catinca Agache „o voce distinctă a generației optzeciste a Voivodinei” (Agache 2010: 297), cu o lirică „hiperlucidă a problematicii existențiale” (Ibidem), este autorul care caută adevărul în umanitatea care-l înconjoară. Poeziile pe care le publică la ”Lumina” au o doză de metafizic, de amestec între „atemporal și inefabil” (Ibidem: 298), pendulând însă între noile paradigme ale postmodernismului și avangardei românești. Figurația independentă a temei majore a poeziei sale, ochiul, „capătă conotații esoterice, combinând simbolistica cercului (perfectiunea divină) cu cea a luminii și a ochiului care mediază accesul la cosmos și la sensurile ascunse ale lumii” (Dărăbuș 2012: 192). Ajungem astfel la concluzia lui Ștefan N. Popa în legătură cu ezoterismul poeziei optzeciste din Voivodina. Poetul Nicu Ciobanu se înscrie în postmodernism prin depoetizare, desacralizarea lumii în care trăiește, biografism și autoreferențialitate.

Ioan Baba, poet autentic voivodinean, face parte din filonul postmodern voivodinean, fiind un poet „al refuzului cotidianului imediat” (Agache 2010: 309). Poezia lui Ioan Baba e comentată de criticii literari sârbi și români ca fiind una care aduce prospețime în peisajul poetic deja saturat estetic de poezie sau de scrieri „ale poeziei despre poezie sau de(spre) depoetizarea sa” (ibidem: 313). Versurile lui Ioan Baba sunt concentrate, ermetice, în timp ce densitatea imagistică are rolul de a sugera ritmul rapid al existenței, dinamismul vieții cotidiene. Poezia lui Ioan Baba atinge o treaptă inedită în spațiul voivodinean – al neonaturalismului, când poezia lui primește o altă dimensiune, natura este ridicată la rangul suprem, excluzându-se supranaturalul. Formele și valorile socio-culturale, etice, estetice, spirituale sunt elaborate în prelungirea unor principii și scheme ale naturii. Ioan Baba are dorința să scrie un roman din viața cotidiană, un simț al realității care constă în receptarea mediului și descrierea lui așa cum este, viciat de industrializare și postindustrializare. Pe lângă acest sentiment, se adaugă și personalitatea sa, exprimarea lui personală. Poetul mimează rolurile personajelor, trăiește în mediul lor, amestecă personalitatea sa cu personalitatea ființei și a lucrurilor pe care dorește să le descrie. El se include în opera sa și o trăiește în același timp. Aceste imagini formează decorul real al peisajului lui poetic. Nu e vorba propriu-zis de descrieri de natură, ci de o mare capacitate de absorbție senzorială ce se transpune în versuri plastice, evocatoare, care pe de o parte descoperă absurditatea existențială pe pământ, iar pe de altă parte – nostalgia față de vremurile petrecute într-o lume idilică, din care poetul este smuls de destin.

Petru Cârdu, poet din Voivodina familiarizat cu orientările literare moderne europene, înscris pe linia suprarealismului, cu o extraordinară cunoaștere a avangardei poetice (îndeosebi a celei românești, pe care a interiorizat-o prin traduceri proprii în Serbia), creează o poezie care propune un univers liric distinct de cel de până atunci în acest spațiu geografic. Într-un interviu, Petru Cârdu își destăinuie felul de a fi, posibilitatea și destinul său de a scrie paralel în două limbi: română și sârbă. Poetul Slavco Almăjan face observație asupra poeziei lui Petru Cârdu care: „inspirând aerul fluidului poetic, favorizează experiența interioară, deseori printr-o tensiune spirituală amplificată de condiția limbajului criptic. Suișul său este paradigmatic, versificația uneori forțată și incomodă, încărcată de artificii și de un ritm mecanic. Petru Cârdu acordă o însemnătate formelor suprapuse, sugerând dimensiunea dubletului care se manifestă prin articulații sintactice proprii. Dar tocmai în structura modernității sale apar contradicțiile intime care caută un sprijin în exterior, al cititorilor, pentru a fi receptate și salvate de dominația imaginilor și jocurilor verbale” (Almăjan 1987: 17-18). Versul lui Petru Cârdu aduce o permanentă opoziție dintre „noutate” și „tradiție”, ordine și aventură, clasic și modern, o senzație de colaj poetic, nu numai în ceea ce privește limbajul, cât mai ales senzația de mimetism a manierelor de a scrie poezia. Cârdu se opune tradiției, moralei și preconizează căutarea senzației dinamice, demolarea trecutului și a prezentului în numele unui viitor bazat pe adevărurile civilizației moderne, preferând versul liber, fuga de o armonie facilă, de estetisme căutate. Înclinațiile ludice, gesticulația clovnescă, parodia, caricatura și teatralizarea poeziei, caracterizează în chip viu versurile poetului Petru Cârdu, pe care le reactualizează în cadrul poeziei postmoderne românești din Voivodina.

Scriitorii optzeciști din Voivodina ale căror texte pot fi sincronizate cu scriitorii postmoderni din România deschid noi perspective, total diferite de generațiile anterioare, fără să uităm însă de contribuțiile poezilor generațiilor din anii '60 și '70, care au propus o altă paradigmă lirică specifică postmodernismului și care „întorc rostirea poetică spre cercetarea perimetrului realității” (Dan 1997: 20). În vreme ce în România a existat o anumită doză de scepticism față de reprezentanții postmodernismului românesc din decada a opta a secolului trecut, lirica poezilor români din Serbia, majoritatea absolvenți ai filologiei bucureștene și susținuți de critici ai vremii, au reușit, sub influența literaturii postmoderne române pe de o parte, iar pe altă parte sub influența literaturii postmoderne sârbe, să cucerească publicul românesc din Voivodina și nu numai. Datorită revistei ”Lumina” care a promovat această

poezie în Serbia și peste hotare, postmodernismul voivodinean a devenit cunoscut și citit de un numeros public cititor, iubitor de literatură, oferindu-se, astfel, lecturi multiple. Literatura din Voivodina a putut avea astfel atâtea interpretări, câți lectori au venit în contact cu textul, iar pe de altă parte atâtea texte, câte lecturi există. Intertextualismul practicat de poeții postmoderni voivodineni a conferit poeziei un statut cu totul și cu totul inedit.

BIBLIOGRAFIE

Antologia literaturii și artei din comunitățile românești. Vol întâi: Banatul iugoslav, coordonatorii volumului: Cătălin Bordeianu și Ioan Baba, Editura Institutului Național pentru Societatea și Cultura Română, 1998

Agache, Catinca (2010). *Literatura română din Voivodina*. Pančevo: Libertatea

Agache, Catinca (2005): *Literatura română în țările vecine. 1945-2000*. Iași: Princeps Edit

Almăjan, Slavco (1987): prefață la *Versiunea posibilă. Antologia poeziei românești din Iugoslavia*. Panciova: Libertatea

Cârdu, Petru (2007). *Complicitate*. Panciova: Editura Libertatea

Copcea, Florian, Ion Sârbulescu (2002). *Scurtă istorie a poeziei românești din Voivodina. Vol. I*. Turnu Severin: Lumin.

Din interviul realizat de Costa Roșu cu Ioan Baba, redactor-șef și responsabil al revistei „Lumina”, în „Libertatea”, an LI, nr. 13 (2663), 1 aprilie 1995, p.17 (apud Lumina, nr. 3, 1995, p. 50)

Albu, Mihaela (2010). *The Romanian Postmodernism in Voivodina: Pavel Gătăianțu*, „Studii de Știință și Cultură, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”, Arad, nr. 3 (22).

Boldea, Iulian (2005). *Postmodernismul românesc. Schiță recapitulativă*, „Observator cultural”, decembrie, nr. 298, 2005, http://www.observatorcultural.ro/Postmodernismul-romanesc.-Schita-recapitulativa*articleID_14453-articles_details.html

Boldea, Iulian (2008). *Teme și variațiuni*. București: Editura EuroPress Group

Brajković, Dragomir (1988). *Front*, A. XLIV, nr. 4 (1539). Belgrad

Cimpoi, Mihai (2003). *Ioan Baba sau noul Orfeu. În Critice*. Vol. II. Craiova: Fundația Scrisul Românesc

- Coșovei, Traian T. (1992). *Adevăruri bandajate*. „Contemporanul – ideea europeană”. București, 7 ianuarie. Nr. 6 (95)
- Dărăbuș, Carmen și Virginia Popović (2012). *Literatura de limba română din Serbia și antropologia culturală*. Cluj: Editura Risoprint; Novi Sad: Editura Fondul Europa
- Deaconescu, Ion (1988). *Inscripție pe aer*. În *Cronica*, nr. 52 (1195), 23 decembrie
- Deaconescu, Ion (1989). *Inscripție pe aer sau preludiul meditației tulburate*. În *Poezie și epocă*. Novi Sad: Libertatea
- Lăzăreanu, Simeon, Octav Păun (1995): *Intrarea în casă. Antologia poeziei românești din Iugoslavia*, Editura Fundației Culturale Române, București, p. 12
- Mengher, Ionela (2000). *Lumina 1945-2000*. Panciova: Libertatea
- Negoîțescu, I. (2000). *Poetul Petru Cârdu*. În *Scriitori contemporani*. Pitești – Brașov – Cluj-Napoca: Editura Paralela 45
- Simion, Eugen (1986). *Un concept care-și caută sensurile*. În „Caiete critice”, nr. 1-2, apud Ionela Mengher (2000). *Lumina 1947-1997*. Pancevo: Editura Libertatea
- Popović, V. (2004). *Pavel Gătăianțu. Contribuții la monografie*. Novi Sad: Editura Ined Co
- Popović, V. (2006). *Petru Cârdu și Pavel Gătăianțu și negarea artei tradiționale: avangarda în literatura română din Voivodina*. Arad: Arca, p. 160-173
- Popa, Ștefan, N. (1997). *O istorie a literaturii române din Voivodina*, Panciova: Editura Libertatea
- Rachieru, A. D. (1998). *Pavel Gătăianțu sau demistificarea poeziei*, în „Luceafărul”, nr. 11/ 25.03. 1998, p. 22
- Costa Roșu (1989). *Dicționarul literaturii române din Iugoslavia*, Novi Sad, Libertatea

ROMANIAN POETRY IN VOJVODINA. POSTMODERNISM

(Abstract)

Keywords: *poetry, postmodernism, Voivodina, the magazine "Lumina", the weekly magazine*

”Libertatea”

On the territory of Vojvodina, the need for increasing information resources and especially establishing journals for culture and literature have persuaded literature adorners to be accessible to more people with new ideas and values. At the end of the last century, there were new possibilities for Romanian writers in Vojvodina and their works were becoming more and more famous in Serbia and Romania. Since the eighties, Romanian poetry in Vojvodina has gone through substantial transformations. There are some new modifications on the level of phrases, which gave a new breath, a new life to the Romanian language and Romanian literature from this area. An opening towards modernism and posmodernism takes place. As well as other national literatures, Romanian literature from Vojvodina also has its origins in the folk literature of this region. The most important representative writers of postmodernism and their literary works, publications and other types of unconventional expression (Performance-art), are severing ties with traditionalism, because of the necessity of new connections with postindustrial society, which imposes other social norms, changing the old anthropological structure.